

e-mail: taryb@ukr.net

Alla Androsenko, student, Faculty of Finance and Humanities

e-mail: allaandrosenko@ukr.net

Pereiaslav-Khmelnytskyi Hryhorii Skovoroda State Pedagogical University
30, Sukhomlynskogo Street, Kyiv region, 08401, Ukraine

УДК 336.

DOI: 10.5281/zenodo.1219805

СВІТОВИЙ ДОСВІД БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Тірбах Л.В.

Предметом роботи є теоретичні та практичні аспекти світового досвіду бюджетного регулювання.

Метою роботи є аналіз та систематизація досвіду реалізації заходів бюджетного регулювання у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою.

Методологія: У роботі використані методи порівняльного аналізу, синтезу, логічного узагальнення результатів.

Результати роботи: Проведений порівняльний аналіз бюджетної політики країн – членів ЄС та України дає змогу стверджувати, що сформована в нашій країні бюджетна система в цілому відповідає загальним принципам побудови, правилам формування державних видатків та їх розподілу за пріоритетними напрямками розвитку соціально-економічної системи, що використовуються в межах європейського співтовариства. Відповідно це дає змогу національній економіці ефективно інтегруватися з країнами європейської співдружності та дотримуватися встановлених вимог щодо забезпечення економічної конвергенції об'єднаних суспільно-територіальних систем.

Галузь застосування результатів: результати даного дослідження можуть бути застосовані у практиці бюджетного регулювання суспільного розвитку.

Висновки: Підхід розвинутих країн до реалізації заходів бюджетного регулювання є важливим з позиції необхідності оцінки впливу бюджетної політики на динаміку економічного розвитку на різних стадіях економічного циклу завдяки їх багаторічному досвіду прогнозування бюджетних показників. Пріоритетним напрямом бюджетної політики країн Європейського Союзу є забезпечення стійкості системи державних фінансів, сприяння досягненню фінансової рівноваги. З метою реалізації зазначеного було підвищено ставки податків на споживання, розширено базу оподаткування податків на доходи і прибуток, зменшено чисельність державних службовців, запроваджено мораторій на індексацію соціальних виплат. Особливої значущості набувають питання підвищення ефективності бюджетних видатків. Задля посилення дієвості заходів бюджетного регулювання необхідним є проведення системних реформ у сфері державних фінансів.

Ключові слова: бюджетна політика, бюджетні відносини, бюджетне регулювання, державні видатки, дефіцит бюджету.

МИРОВОЙ ОПЫТ БЮДЖЕТНОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ОБЩЕСТВЕННОГО РАЗВИТИЯ

Тірбах Л.В.

Предметом работы являются теоретические и практические аспекты мирового опыта бюджетного регулирования.

Целью работы является анализ и систематизация опыта реализации мер бюджетного регулирования в странах с развитой и трансформационной экономикой

Методология: В работе использованы методы сравнительного анализа, синтеза, логического обобщения результатов.

Результаты работы: Проведенный сравнительный анализ бюджетной политики стран - членов ЕС и Украины позволяет утверждать, что сложившаяся в нашей стране бюджетная система в целом соответствует общим принципам построения, правилам формирования государственных расходов и их распределения по приоритетным направлениям развития социально-экономической системы, используемые в пределах европейского сообщества. Соответственно это позволяет национальной экономике эффективно интегрироваться со странами европейского содружества и придерживаться

установленных требований по обеспечению экономической конвергенции объединяемых общественно-территориальных систем.

Область применения результатов: результаты данного исследования могут быть применены в практике бюджетного регулирования общественного развития.

Выводы: Подход развитых стран в реализации мер бюджетного регулирования является важным с позиции необходимости оценки влияния бюджетной политики на динамику экономического развития на разных стадиях экономического цикла благодаря их многолетнему опыту прогнозирования бюджетных показателей. Приоритетным направлением бюджетной политики стран Европейского Союза является обеспечение устойчивости системы государственных финансов, содействие достижению финансового равновесия. С целью реализации указанного были повышены ставки налогов на потребление, расширена база налогообложения налогов на доходы и прибыль, уменьшено количество государственных служащих, введен мораторий на индексацию социальных выплат. Особую значимость приобретают вопросы повышения эффективности бюджетных расходов. Для усиления действенности мер бюджетного регулирования необходимо проведение системных реформ в сфере государственных финансов.

Ключевые слова: бюджетная политика, бюджетные отношения, бюджетное регулирование, государственные расходы, дефицит бюджета.

WORLD EXPERIENCE OF BUDGETARY REGULATION OF SOCIAL DEVELOPMENT

Tirbakh L.V.

The subject of work - is the theoretical and practical aspects of the global experience of budget regulation.

The aim of work – is to analyze and systematize the experience of implementation of budgetary regulation in countries with developed and transformational economies.

Method or the methodology of the work - In work we used methods of comparative analysis, synthesis, logical generalization of results.

The results of work - A comparative analysis of the fiscal policy of the EU member states and Ukraine makes it possible to assert that the fiscal system established in our country as a whole corresponds to the general principles of construction, the rules for the formation of public expenditures and their distribution according to the priority directions of development of the socio-economic system used within the European the community. Accordingly, it enables the national economy to effectively integrate with the countries of the European Commonwealth and adhere to the established requirements for the economic convergence of the united social and territorial systems

Field of application of the results - the results of this work can be applied in the practice of budgetary regulation of social development.

Conclusions: The approach of developed countries to the implementation of budgetary regulation measures is important from the point of view of the need to assess the impact of fiscal policies on the dynamics of economic development at different stages of the economic cycle due to their many years of experience in forecasting budgetary indicators. The priority direction of fiscal policy of the countries of the European Union is to ensure stability of the system of public finances, to promote the achievement of financial equilibrium. In order to implement the above, the rates of consumption taxes were raised, the tax base on income and profits widened, the number of civil servants reduced, a moratorium on the indexation of social benefits was introduced. Increasing the efficiency of budget expenditures becomes especially significant. In order to increase the effectiveness of budgetary regulation measures, it is necessary to carry out systemic reforms in the field of public finances.

Key words: fiscal policy, budgetary relations, budgetary regulation, state expenditures, budget deficit.

Актуальність. В умовах подолання економічної кризи в країнах світового співтовариства та Україні зростає роль бюджетної політики в сфері державних видатків як комплексної системи заходів і дій органів влади в управлінні бюджетними коштами, здійсненні соціально-економічних реформ які спрямовані на забезпечення економічного зростання. Тому досвід формування оптимального складу та структури державних видатків у системі бюджетної політики країн ЄС для України є одним із пріоритетних завдань на сучасному етапі соціально-економічного розвитку.

Ступінь дослідження. Концептуальні засади реалізації бюджетної політики країн ЄС і України у сфері формування та використання державних видатків представлені в працях вітчизняних і зарубіжних науковців, зокрема: А.Бояра, Дж. Б'ю Кенена, С.Юрія, А.Вагнера, О.Василика [1],

Дж. М. Кейнса, Г. Лопушняк [2], І. Луїної [3], І. Розпутенко, П. Самуельсона, Дж. Стігліца, В. Танзі, С. Фішера, М. Фрідмена, Е. Хансена, Дж. Хікса.

Метою роботи є систематизація досвіду з реалізації заходів бюджетного регулювання у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою на різних стадіях економічного циклу з метою виявлення можливостей до їх практичного впровадження у діяльність вітчизняних інституцій.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі соціально-економічного розвитку у країнах світового співтовариства та Україні зростає роль бюджетної політики, а саме особливої значущості набувають питання підвищення ефективності бюджетних видатків. Державні видатки є ресурсною базою органів державної влади та управління у проведенні бюджетної політики і здійсненні соціально-економічних реформ, спрямованих на забезпечення економічного зростання.

Соціально-економічний розвиток країн ЄС і України останніми роками кардинально змінив як систему бюджетних відносин, так і склад та структуру державних видатків. При цьому існує співвідношення між окремими групами видатків визначається стратегічною спрямованістю бюджетної політики з урахуванням таких факторів її формування, як рівень соціально-економічного розвитку країни, її соціально-культурні та виробничо-технологічні зв'язки з іншими державами, історичні традиції, діюча модель регулювання економіки та інші. Так, якщо в період становлення ринкових відносин країни спрямовували значну частину своїх бюджетних коштів на здійснення економічної діяльності, з яких до 70% асигнувань зосереджувалося у сфері матеріального виробництва, то з посиленням соціальної функції держави, орієнтованої на безпосереднє забезпечення потреб громадян, було здійснено переорієнтацію грошових потоків держави на соціальний захист і соціальні послуги для населення. Нині в структурі державних видатків країн світу соціальні видатки становлять понад 50%.

Посилення державного інтересу до проблем фінансування соціально-культурних заходів та соціального забезпечення населення зумовлено необхідністю поліпшення стану соціального захисту громадян із низьким рівнем доходів, що особливо гостро проявляється в умовах фінансово-економічної кризи [6].

Крім того, зазначимо, що роль держави у формуванні та розподілі ВВП базується на двох факторах: виконанні державою притаманних їй суспільних функцій і участі держави у формуванні ВВП на правах виробника як суб'єкта підприємницької діяльності. Основним показником використання державою цих чинників формування сукупного національного продукту є рівень централізації ВВП у бюджеті країни. Він визначається насамперед економічною моделлю суспільства у певному періоді розвитку держави. Сучасні провідні науковці за рівнем централізації ВВП виділяють три моделі фінансових відносин у суспільстві:

- американська – заснована на максимальному рівні самофінансування юридичних осіб і самозабезпечення фізичних осіб та характеризується незначним рівнем бюджетної централізації (в межах 25-30% ВВП);

- західноєвропейська – пов'язана з паралельним функціонуванням державних і комерційних установ у соціальній сфері. Державна соціальна сфера є розгалуженішою, ніж у країнах з американською моделлю.

Рівень централізації помірний (35-40% ВВП);

- скандинавська – представлена розгалуженою державною соціальною сферою, що створює передумови для найбільшої соціальної стабільності й забезпечення. Характеризується високим рівнем централізації ВВП (50-60%) [4, с. 54].

Якщо враховувати середній рівень централізації ВВП (рис. 1), то у більшості країн ЄС використовується західноєвропейська модель фінансових відносин.

При цьому Австрія, Бельгія, Данія, Фінляндія, Франція, Німеччина, Греція, Ісландія, Італія, Нідерланди, Португалія, Швеція, Угорщина та Словенія мають вищий рівень централізації ВВП, ніж середній показник за сукупністю країн ЄС, який становить 44,54%. В Україні рівень централізації ВВП нижчий, ніж у середньому в країнах ЄС – 18,11%, що свідчить про формування фінансових відносин за американською моделлю.

З метою забезпечення загальнодержавної та міжнародної порівнянності даних статистики державних фінансів країн ЄС та України нами було виділено чотири групи бюджетних видатків:

- підприємницька діяльність держави, до якої ввійшли видатки на фінансування економічної діяльності та житлово-комунальних підприємств;

- освіта – витрати на здійснення державної освітньої діяльності;

- загальнодержавні функції та підтримка безпеки – витрати на загальнодержавні послуги, оборону, суспільний порядок та безпеку, захист довкілля;

- соціальні функції – витрати на охорону здоров'я, соціальний захист, відпочинок і розваги, культуру та релігію. Слід зазначити, що обсяг видатків на підприємницьку діяльність держави пов'язаний із реалізацією державної політики щодо формування міжсекторальних взаємозв'язків у національній економіці. Відповідно зростання частки державного сектору економіки зумовлюватиме зростання витрат на здійснення державою підприємницької діяльності у складі державних видатків. Вони спрямовуються на забезпечення виробництва загальносуспільних благ, які можуть надаватися виключно суб'єктами господарювання державної форми власності, а саме: фінансування стратегічних об'єктів у різних сферах економічної діяльності, зокрема у промисловості, енергетиці, транспорті та зв'язку, сільському господарстві, житлово-комунальному господарстві, наданні інших послуг, пов'язаних з економічною діяльністю держави.

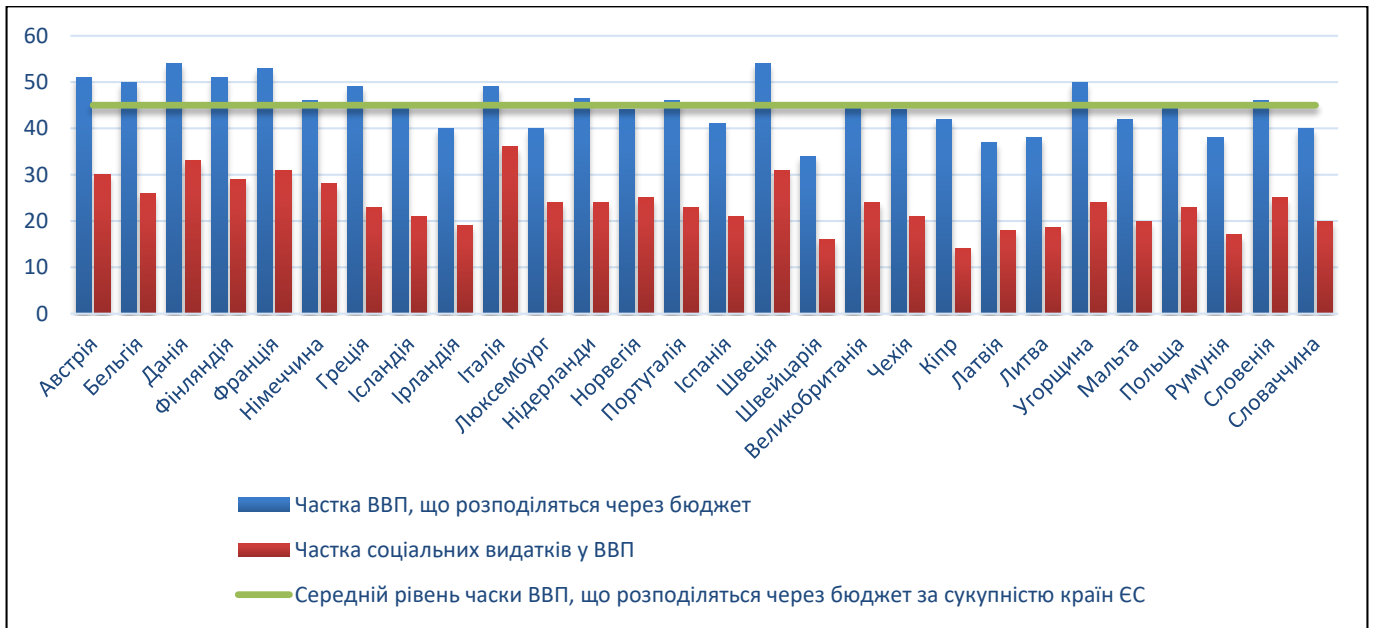

Рисунок 1. Рівень централізації ВВП країн ЄС та роль соціальних видатків у його формуванні в середньому за період 2005-2016 рр.

*Джерело: Статистичні щоденники ЄС

Результати порівняння частки видатків на здійснення підприємницької діяльності держави у країнах ЄС у середньому за 2005-2016 рр. подано на рис. 2.

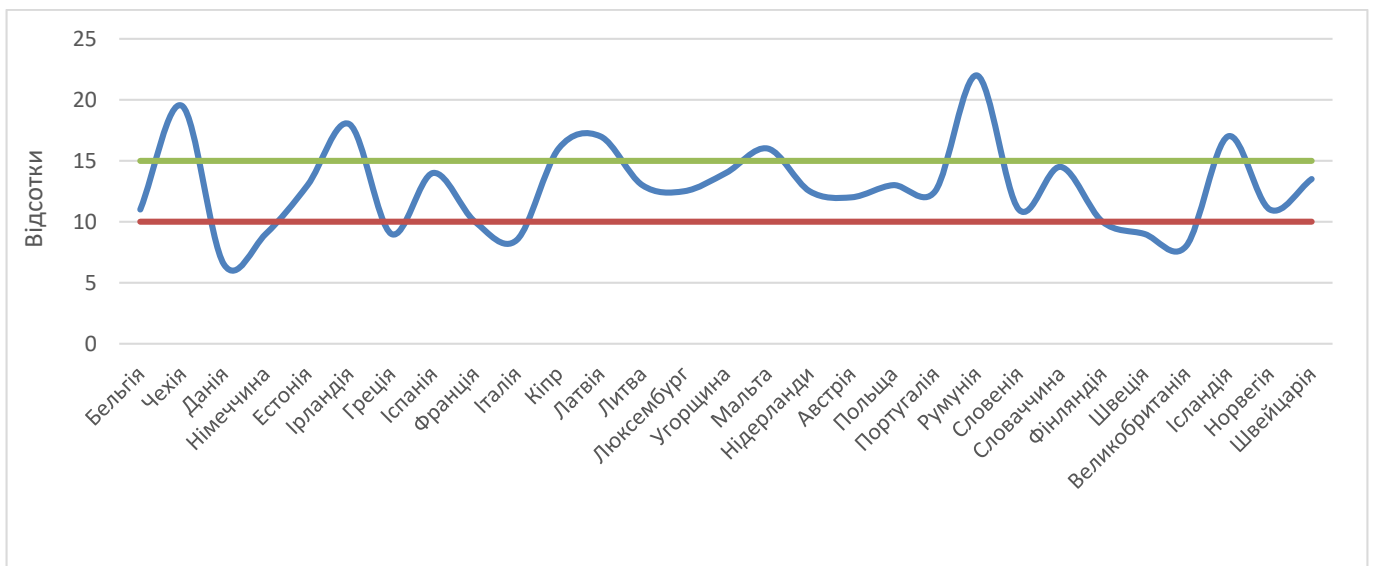

Рисунок 2. Групування країн ЄС за рівнем державних видатків на розвиток підприємницької діяльності

*Джерело: Статистичні щоденники ЄС

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ

Зіставлення фактичних даних у розрізі окремих країн із середньою часткою державних видатків на розвиток підприємницької діяльності в цілому за сукупністю країн ЄС дає змогу виділити три групи держав за рівнем підприємницької активності:

- перша – низький рівень активності, за якого частка державних видатків на розвиток підприємницької діяльності становить менше 10% (Данія (6,86), Великобританія (8,57), Швеція (9,33), Італія (9,56), Німеччина (9,84), Греція (9,93));

- друга – середній рівень активності – від 10 до 15% (Фінляндія (10,15), Франція (10,22), Норвегія (10,93), Бельгія (11,19), Словенія (11,43), Австрія (11,81), Португалія (12,03), Люксембург (12,48), Нідерланди (12,62), Естонія (12,75), Литва (12,93), Польща (13,21), Швейцарія (13,93), Угорщина (14,26), Іспанія (14,64), Словаччина (14,85));

- третя – високий рівень активності – більше 15% (Мальта (15,86), Кіпр (15,97), Ісландія (17,47), Латвія (18,26), Ірландія (19,21), Чехія (19,67), Румунія (21,09)) [25, с. 123].

Переважна більшість країн ЄС демонструє структуру видатків у частині фінансування підприємницької діяльності державного сектору в межах, наближених до середнього показника за країнами ЄС, який протягом 2005-2016 рр. становив 13,14%. За аналогічний період у структурі державних видатків України середня частка витрат на здійснення підприємницької діяльності становила 19,30%, що свідчить про високий рівень підприємницької активності держави відповідно до наведених вище критеріїв групування країн ЄС.

Світова економіка характеризується розвинутими інформаційними технологіями та глобальною комп'ютеризацією виробництва, що потребує формування інтелектуально розвинутої особистості, провідну роль у якому відіграє якісна освіта. Це зумовлює зростання обсягів державного фінансування освіти з метою створення умов для подальшого розвитку національного суспільства як високоосвіченого та високоінтелектуального співтовариства, здатного забезпечувати підвищення конкурентоспроможності економіки країни на світовому ринку. У більшості країн світу державний сектор безпосередньо надає послуги у сфері початкової і середньої школи. Це зумовлює фінансування відповідних потреб на рівні близько 90% від загальної суми витрат на освітні послуги. Крім того, традиційно державний сектор також впливає на формування попиту на ринку освітніх послуг за допомогою таких фінансових інструментів, як виплати студентам стипендій, субсидій, надання кредитів, а також через загальну структуру регулювання приватної освіти. Отже, в цілому видатки на освіту є різновидом витрат на споживання, але у довгостроковому періоді з урахуванням їхнього впливу на формування людського капіталу їх можна розглядати як інвестиційні вкладення, що будуть не лише компенсовані за рахунок доходів у майбутньому, а й забезпечать можливість інтенсивного економічного зростання. Групування країн – членів ЄС за середньою часткою державних витрат на освіту подано на рис. 3.

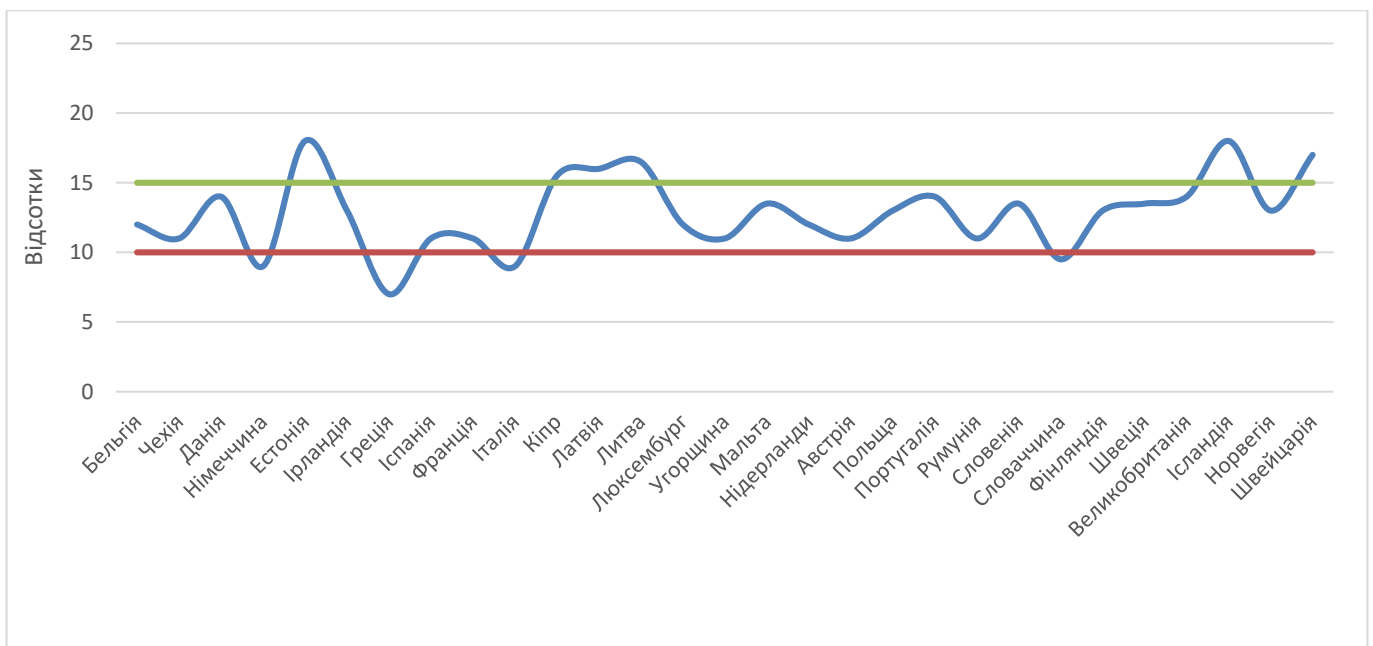

Рисунок 3. Групування країн ЄС за рівнем державних витратків на освіту

**Джерело: Статистичні щоденники ЄС*

За рівнем фінансування державних видатків на освіту країни ЄС можна поділити на три групи:

- перша – з низьким рівнем, який не перевищує 10% від загальної суми державних видатків (Греція (7,78), Німеччина (8,92), Італія (9,43), Словаччина (9,8));
- друга – з середнім рівнем – від 10 до 15% (Румунія (10,38), Австрія (10,70), Чехія (10,73), Франція (10,97), Іспанія (11,06), Угорщина (11,14), Нідерланди (11,69), Бельгія (11,70), Люксембург (11,71), Фінляндія (12,17), Ірландія (12,61), Швеція (13,05), Мальта (13,06), Польща (13,28), Норвегія (13,30), Великобританія (13,65), Данія (13,73), Словенія (13,79), Португалія (14,41));
- третя – з високим рівнем – понад 15% (Кіпр (15,31), Латвія (15,69), Литва (16,02), Швейцарія (17,58), Естонія (17,78), Ісландія (17,98)).

Україна за аналізований період має частку державних видатків на освіту на рівні 12,12%, що майже відповідає середньому значенню для країн ЄС (12,74%).

Видатки на управління, оборону та безпеку держави зумовлені самою природою і функціями держави, необхідністю ефективної організації діяльності органів законодавчої та виконавчої влади, захисту прав та свобод громадян, потребами забезпечення громадського порядку та захисту національних інтересів у міжнародному співтоваристві. Формування обсягів цих видатків має здійснюватися за умови обґрунтованого впорядкування функціональних обов'язків держави, посилення рівня консолідації суспільства, формування та збереження довіри до дій владних структур.

Видатки на управління мають бути узгодженими із завданнями адміністративних реформ, що здійснюються в кожній країні відповідно до поточних завдань державної соціально-економічної політики; видатки на оборону – з основними напрямками реформування військової сфери та стану глобальної безпеки у світі, оскільки вони включають кошти на утримання збройних сил, розвиток оборонної промисловості, військові дослідження, а також видатки на ліквідацію їхніх наслідків і є запорукою міжнародної стабільності й необхідною умовою формування та підтримки добросусідських відносин [4, с. 376].

За рівнем державних видатків на загальнодержавні функції та підтримку безпеки (рис. 4) країни ЄС можна згрупувати так:

- перша група – з низьким рівнем, який не перевищує 20% від загальної суми державних видатків (Люксембург (17,05), Ірландія (17,90), Норвегія (18,01), Ісландія (18,84), Данія (19,36), Австрія (19,52), Фінляндія (19,64));
- друга – із середнім рівнем – від 20 до 25% (Німеччина (20,23), Чехія (20,37), Словенія (20,91), Швейцарія (20,77), Швеція (21,01), Естонія (21,09), Франція (21,14), Латвія (21,60), Польща (21,70), Іспанія (22,32), Литва (23,07), Португалія (23,34), Великобританія (23,41), Нідерланди (23,85), Мальта (24,19), Бельгія (24,85), Румунія (24,97));
- третя – з високим рівнем – понад 25% (Словаччина (26,41), Італія (26,90), Угорщина (27,32), Греція (33,84), Кіпр (35,43)).

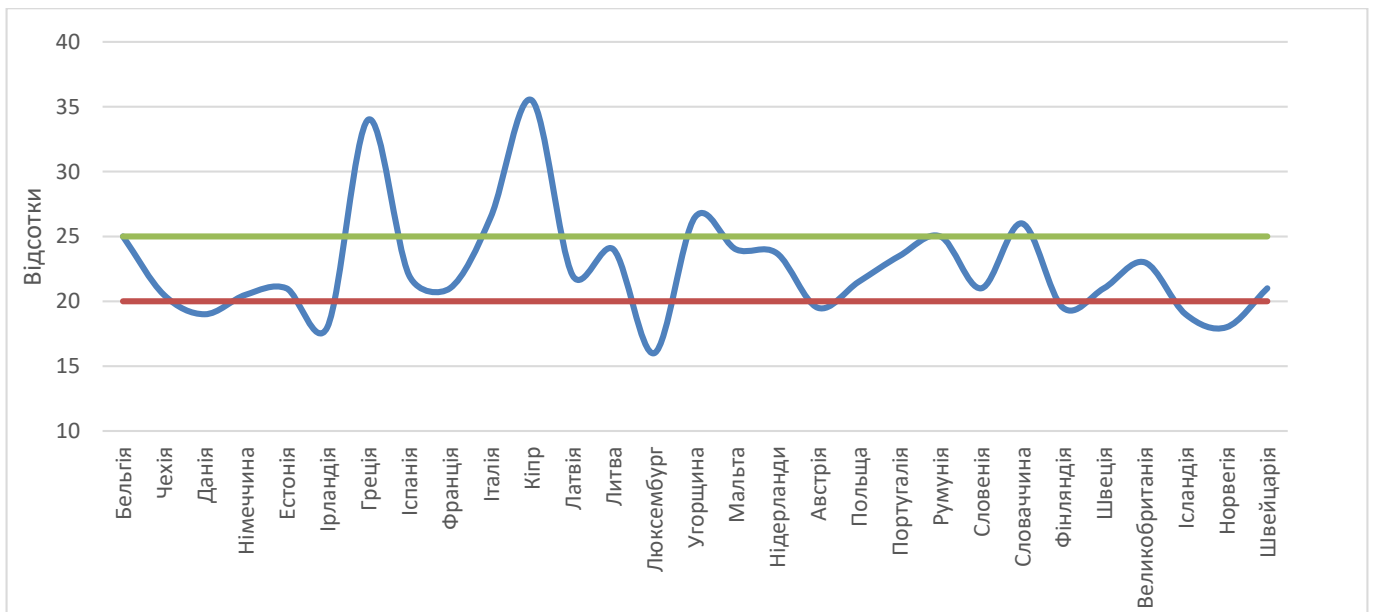

Рисунок 4. Групування країн ЄС за рівнем державних видатків на загальнодержавні функції та підтримку безпеки

*Джерело: Статистичні щоденники ЄС

ФІНАНСИ, ГРОШОВИЙ ОБІГ ТА КРЕДИТ

Питома вага державних видатків України на загальнодержавні функції та підтримку безпеки у структурі державних видатків становить 28,31%, що дає змогу віднести її до країн третьої групи. І цей показник є одним із найвищих серед країн ЄС, оскільки вищий рівень фінансування державою потреб управління, оборони та безпеки мають лише Греція та Кіпр. У середньому в країнах ЄС ці витрати становлять 22,72% від загального обсягу державних видатків.

Виконання соціальної функції держави проявляється у задоволенні суспільних потреб у охороні здоров'я, підтримці малозабезпечених верств населення, здійсненні соціального захисту та соціального забезпечення громадян. Їх ефективне виконання потребує розробки відповідної соціальної політики як важливої складової внутрішньої політики держави. Вона втілюється в життя на основі програм, спрямованих на реалізацію основних соціально-економічних інтересів різних груп населення, потреб людини та стабілізацію і розвиток соціальних відносин у суспільстві.

Фінансування відповідних потреб ґрунтується на оптимізації соціальних видатків держави на основі критеріїв підвищення показників ефективності функціонування організацій соціальної сфери та дотримання цільового надання соціальної допомоги. При цьому видатки на соціальний захист формуються за такими напрямками: державна підтримка населення, яке може зазнавати негативного впливу ринкових процесів, із метою забезпечення йому належного рівня життя, а також створення соціальних гарантій для економічно активних громадян; комплекс законодавчо закріплених гарантій, що протидіють дестабілізуючим життєвим факторам (інфляція, спад виробництва, економічна криза, безробіття тощо). Враховуючи соціальну спрямованість моделей розвитку ринкової економіки, обсяги таких видатків держави в країнах світу постійно зростають та нині домінують у загальній структурі державних видатків.

З урахуванням відсутності значної варіації в показниках середньої питомої ваги соціальних видатків у країнах ЄС (рис. 5) нами було виділено дві групи:

- перша – з помірною соціальною орієнтацією державних фінансів – частка соціальних видатків у структурі державних видатків становить менше 50% (Кіпр (33,28), Румунія (43,56), Латвія (44,46), Ісландія (45,70), Мальта (46,89), Угорщина (47,28), Швейцарія (47,72), Литва (47,97), Естонія (48,39), Греція (48,46), Словаччина (48,94), Чехія (49,23));

- друга – з високою соціальною орієнтацією державних фінансів – понад 50% (Ірландія (50,28), Португалія (50,22), Польща (51,81), Нідерланди (51,84), Іспанія (51,98), Бельгія (52,26), Словенія (53,87), Великобританія (54,37), Італія (54,10), Швеція (56,61), Франція (57,68), Норвегія (57,76), Австрія (57,97), Фінляндія (58,04), Люксембург (58,77), Данія (60,05), Німеччина (61,01)).

Україна має значно нижчий показник соціальних видатків, ніж країни – члени ЄС. Частка державного фінансування соціальної сфери у нашій країні становить лише 27,28%, що на 24,12% нижче середньоевропейського рівня.

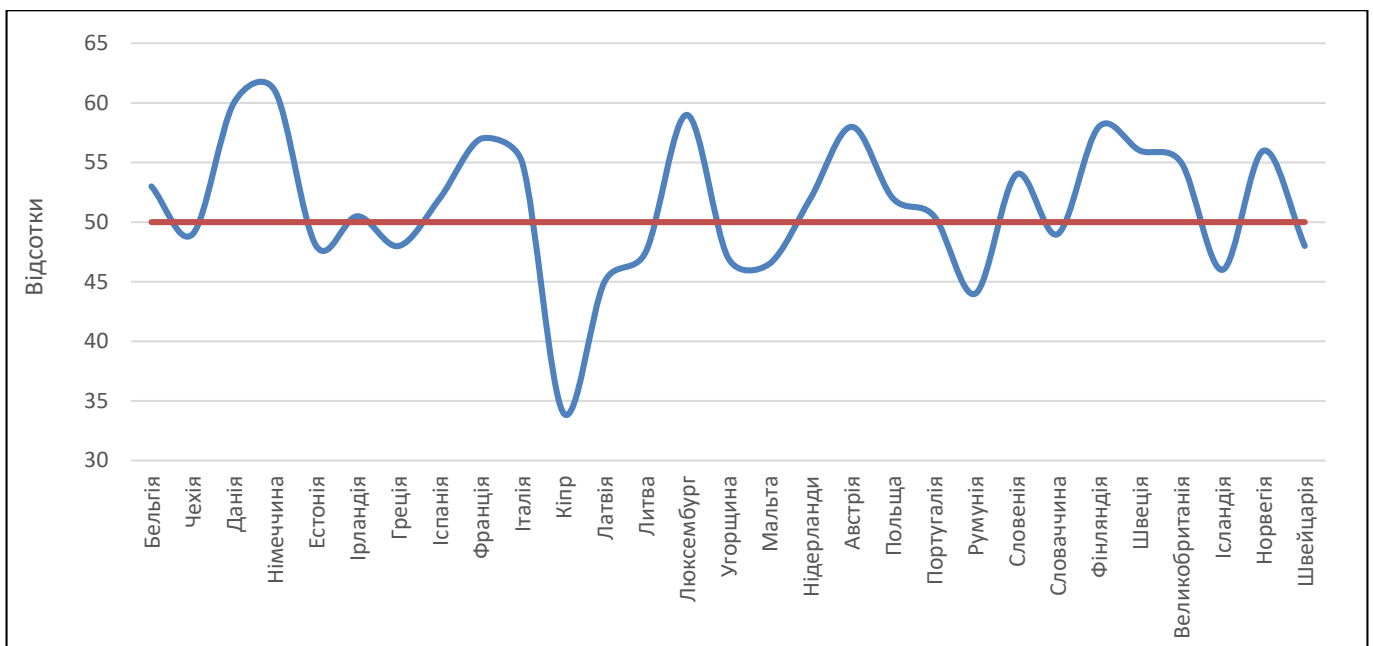

Рисунок 5. Групування країн ЄС за рівнем соціальних видатків

*Джерело: Статистичні щоденники ЄС

Як свідчать результати проведеного аналізу, можна умовно виділити два типи державної політики у сфері формування бюджетних видатків:

- перший – із підтримкою структури державних видатків на середньому для співдружності рівні з визначенням одного або кількох пріоритетних напрямів державного фінансування;
- другий – із фінансуванням пріоритетних напрямів бюджетних видатків за рахунок істотного скорочення асигнувань за іншими напрямками витрачання коштів;

Проведений порівняльний аналіз бюджетної політики країн – членів ЄС та України дає змогу стверджувати, що сформована в нашій країні бюджетна система в цілому відповідає загальним принципам побудови, правилам формування державних видатків та їх розподілу за пріоритетними напрямками розвитку соціально-економічної системи, що використовуються в межах європейського співтовариства. Відповідно це дає змогу національній економіці ефективно інтегруватися з країнами європейської співдружності та дотримуватися встановлених вимог щодо забезпечення економічної конвергенції об'єднаних суспільно-територіальних систем.

Одним з важливих аспектів фінансового регулювання економіки є забезпечення стійкості системи державних фінансів, сприяння досягненню фінансової рівноваги. Накопичений державний борг у період рецесії та подальшого відновлення економічного зростання є фактором, який обмежує масштаби і результативність заходів бюджетного регулювання. До того ж, незбалансована бюджетна політика на протязі тривалого періоду часу є однією із причин посилення негативних тенденцій в економіці, про що свідчить досвід Греції останнього десятиліття. У період 2008-2016 років відбулось значне зростання обсягів державного боргу, особливо в країнах з розвинутою економікою. Середній показник частки державного боргу в валовому внутрішньому продукті за аналізований період у Японії склав 224,8 відсотка, Греції – 151,5 відсотка, Італії – 118,6 відсотка, Португалії – 106,9 відсотка, Бельгії – 97,8 відсотка, США – 94,8 відсотка, Великобританії – 86,9 відсотка, Німеччина – 74,2 відсотка, Іспанія – 70,8 відсотка (рис. 6). Слід зазначити, що у даний період часу багато країн-член учасниць суттєво перевищили Маастрихтські критерії щодо «безпечного» рівня боргу 60 відсотків у ВВП. Крім того, Міжнародний валютний фонд визначає, що порогове значення державного боргу для країн із трансформаційною економікою не має перевищувати «коридору» 40-50 відсотків ВВП.

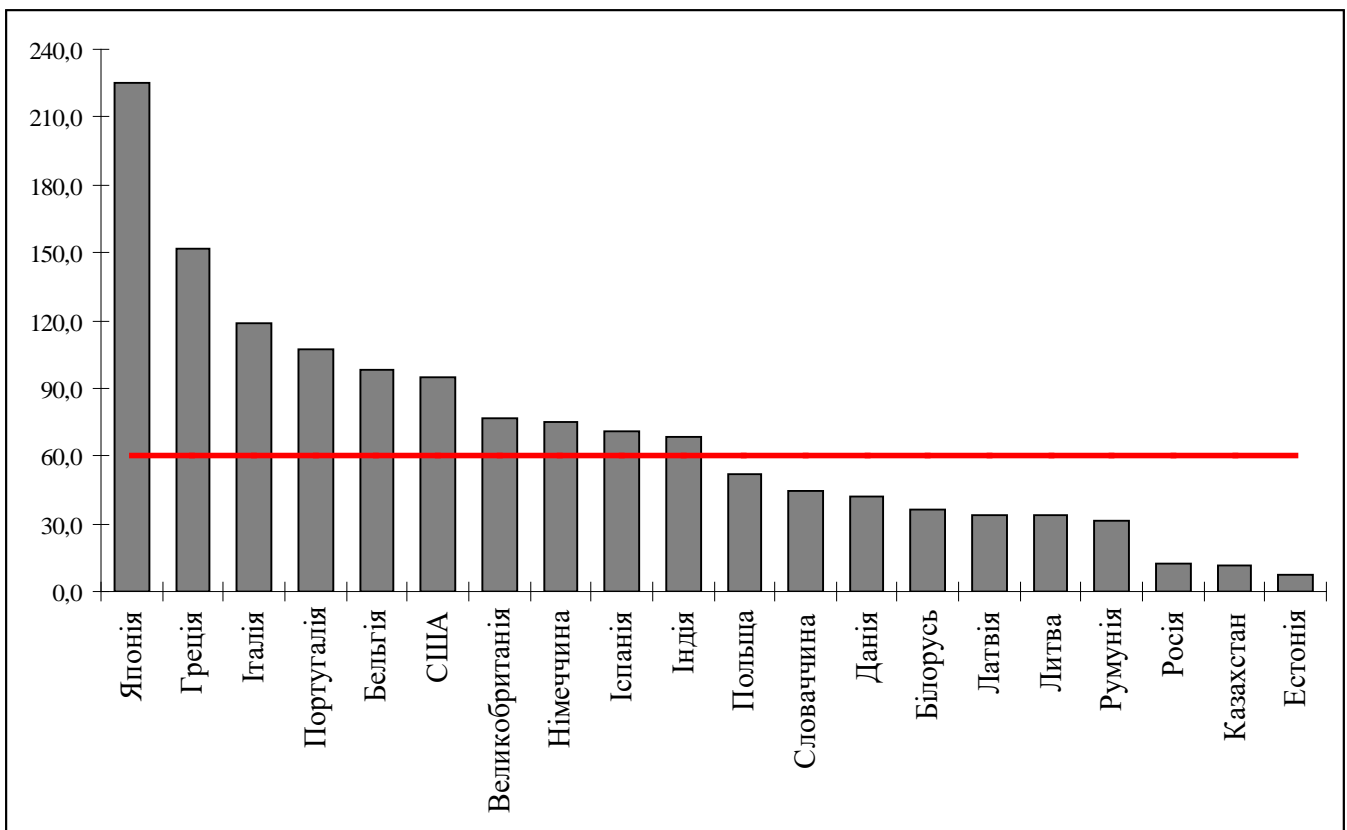

Рисунок 6. Середнє значення показника частки державного боргу в ВВП у країнах з розвинутою та трансформаційною економікою за період 2008-2016 років

Доцільним є подальше проведення консолідації фінансової політики з метою відновлення достатнього рівня стійкості системи державних фінансів з огляду на те, що система державних фінансів таких європейських країн, як Ірландія, Португалія, Іспанія, Греція зазнала найбільшого розбалансування в період економічних трансформацій. Необхідність підтримки фінансово-банківських інституцій, належного рівня платоспроможного попиту населення, обмежені можливості проведення компенсаторної податкової політики обумовили значне зростання показників дефіциту бюджету. Середньозважений показник частки бюджетного дефіциту у валовому внутрішньому продукті за період 2008–2016 років у США становив 8,8 відсотка, в Японії – 8,4 відсотка, в Греції, Індії – 8,3 відсотка, Іспанії – 8,2 відсотка, Великій Британії – 7,5 відсотка, Португалії - 6,7 відсотка.

Під час розробки методологічної бази для удосконалення механізму використання бюджетного дефіциту доцільно враховувати відповідний досвід у частині спрямування залучених джерел покриття дефіциту на інноваційно-інвестиційні програми. Активне використання дефіциту бюджету як інструменту економічного зростання шляхом зниження рівня податкового навантаження та збереження значень показника державних видатків у валовому внутрішньому продукті на докризовому рівні зафіксовано у Франції, Великій Британії, Німеччині, США, Японії, Китаї, Індії, Росії. Реалізація зазначеного спрямована на стимулювання високого рівня зайнятості, сукупного попиту та пропозиції, структурних зрушень економіки, збільшення її високотехнологічної складової, проведення ефективної соціальної політики з урахуванням циклічності економічного розвитку та показників боргової стійкості.

З метою підвищення ефективності фінансово-бюджетної політики країни, що входять до складу Великої двадцятки підвищують рівень координації у сфері використання бюджетно-податкових та монетарних інструментів регулювання соціально-економічного розвитку, сприяють реформуванню глобальних інститутів у світовій економіці, збільшують норми резервування та страхування капіталу. Основними напрямками вдосконалення бюджетної політики у сфері використання дефіциту бюджету на середньострокову перспективу є забезпечення збалансованості бюджету у ході економічного циклу, зменшення питомої ваги державного боргу у валовому внутрішньому продукті, підвищення якості середньострокового бюджетного планування, посилення дієвості бюджетних механізмів. Накопичений світовий досвід управління бюджетним дефіцитом показує, що намагання обмежити рівень дефіциту бюджету без врахування стану соціально-економічного розвитку поглиблює структурні дисбаланси фінансової системи країни. Доцільним є використання дефіциту бюджету як інструменту стимулювання економічного зростання в умовах економічних трансформацій. Натомість, в період економічного підйому та постстабілізаційного розвитку економіки пріоритетним напрямом реалізації бюджетної політики на середньострокову перспективу є зменшення показника дефіциту бюджету, боргового навантаження на бюджет.

Кошти залучені на фінансування дефіциту бюджету спрямовуються в реальний сектор економіки, використання бюджетного дефіциту як інструменту фінансового регулювання, орієнтоване на підвищення стимулюючої функції бюджету та протидії негативним наслідкам рецесії економіки. З початком фінансово-економічної кризи уряд США активно підтримує як фінансово-банківський так і реальний сектор економіки – придбання та додаткове збільшення власного капіталу іпотечних агентств «Fannie Mae» та «Freddie Mac», автомобільного концерну «General Motors» в умовах кризових трансформацій засвідчив пріоритет економічної політики країни у підтримці макроекономічної стабільності. Крім того, проводиться рекапіталізація банків, надаються стабілізуючі кредити, державні гарантії по проблемним кредитам. Водночас, слід звернути увагу на той факт, що США підходять до питання підтримки економіки виважено – вливаючи значний капітал у економіку розраховується та контролюється ефективність такого вкладення. Стимулювання реального сектору економіки здійснюється шляхом першочергової підтримки тих галузей, які орієнтовані на внутрішній попит та забезпечення зайнятості. Необхідно зауважити, що неокейнсіанський підхід, який взято за основу при розробці та реалізації антикризових заходів США значну увагу приділяє аналізу ролі держави в регулюванні інвестиційних процесів.

Необхідно відзначити, що одним із вагомих пріоритетів фінансової політики більшості розвинених країн світу на середньострокову перспективу на сучасному етапі розвитку соціально-економічних процесів є зниження рівня державного боргу та боргового навантаження на бюджет. У роки економічної рецесії та подальшого відновлення економіки рівень державного боргу суттєво підвищився, що викликано необхідністю додаткових видатків із бюджету з метою стимулювання економічного розвитку з одночасним зниженням обсягу бюджетних доходів [5].

Важливим етапом у сфері державного фінансового регулювання стало підписання країнами-членами Європейського Союзу «Договору про стабільність, координацію і управління в

Економічному та Валютному союзи» або «Бюджетний пакт», учасниками якого являються всі члени Європейського союзу, за виключенням Чехії та Великобританії. Даним актом визначено ряд важливих напрямів фінансового регулювання економіки, які мають на меті посилити ефективність впливу держави на соціально-економічні процеси, зокрема було встановлено бюджетно-податкові обмеження та правила: правило збалансованого бюджету та правило бюджетного скорочення.

Підхід розвинутих країн до реалізації заходів бюджетного регулювання є важливим з позиції необхідності оцінки впливу бюджетної політики на динаміку економічного розвитку на різних стадіях економічного циклу завдяки їх багаторічному досвіду прогнозування бюджетних показників. Пріоритетним напрямом бюджетної політики країн Європейського Союзу є забезпечення стійкості системи державних фінансів, сприяння досягненню фінансової рівноваги. З метою реалізації зазначеного було підвищено ставки податків на споживання, розширено базу оподаткування податків на доходи і прибуток, зменшено чисельність державних службовців, запроваджено мораторій на індексацію соціальних виплат. Особливої значущості набувають питання підвищення ефективності бюджетних видатків. Задля посилення дієвості заходів бюджетного регулювання необхідним є проведення системних реформ у сфері державних фінансів.

Список використаних джерел

1. Василик О.Д. Теорія фінансів / О.Д. Василик; КНУ ім. Т. Г. Шевченка. – 4-е вид., доп. – К.: НІОС, 2003. – 416 с.
2. Лопушняк Г. Бюджетні видатки як інструмент державного регулювання соціально-економічного розвитку України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.lvivacademy.com/visnik6/fail/+Lopushnjak.pdf>.
3. Луніна І.О. Державні фінанси та реформування міжбюджетних відносин / І.О. Луніна. – К.: Наук, думка, 2006. – 432 с.
4. Мярковський А.І. Бюджетна політика як складова соціально-економічного розвитку країни / А.І. Мярковський, І.Я. Чугунов // Вісн. нац. торг.-екон. ун-ту. – 2010. – №5. – С. 5–15.
5. Павлюк К.В. Бюджет і бюджетний процес в умовах транзитивної економіки України: монографія / К.В. Павлюк // Фінанси України. – 2006. – №8. – С. 87-101.
6. Чугунов І.Я. Теоретичні основи системи бюджетного регулювання / І.Я. Чугунов. – К.: НДФІ, 2005. – 260 с.

References

1. Vasilik O.D. Theory of Finance / O.D. Vasilik; KNU them T. G. Shevchenko. - 4th kind, additional. - K. : NIOS, 2003. - 416 p.
2. Lopushniak G. Budget expenditures as an instrument of state regulation of social and economic development of Ukraine. - [Electronic resource]. - Access mode: <http://www.lvivacademy.com/visnik6/fail/+Lopushnjak.pdf>.
3. Lunina I.O. Public finances and reform of inter-budgetary relations / I.O. Lunin - K. : Science, thought, 2006. - 432 p.
4. Myarkovsky A.I. Budget policy as a component of socio-economic development of the country / A.I. Myarkovsky, I.Ya. Chugunov // Visn. nats Trade.-Economics un-th. - 2010. - №5. - P. 5-15.
5. Pavlyuk K.V. Budget and budget process in the conditions of the transitive economy of Ukraine: monograph / K.V. Pavlyuk // Finance of Ukraine. - 2006. - №8. - P. 87-101.
6. Chugunov I.Ya. Theoretical Foundations of the Budget Control System / I. Ya. Chugunov. - K. : NDFI, 2005. - 260 p.

ДАНИ ПРО АВТОРА

Тирбах Лєся Віталіївна, кандидат економічних наук, кафедри економіки ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Чайковського, 5, м. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 084001, Україна.
e-mail: tirbakh.lesia@gmail.com

ДАННЫЕ ОБ АВТОРЕ

Тирбах Лєся Віталіївна кандидат економічних наук, преподаватель кафедры экономики ГВУЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
ул. Чайковського, 5, г. Переяслав-Хмельницький, Київська обл., 084001, Україна.
e-mail: tirbakh.lesia@gmail.com

DATA ABOUT THE AUTHOR

Tirbakh Lesya Vitaliivna candidate of economic sciences, lecturer of the Department of Economics of the SHEE «Pereiaslav-Khmelnysky Hrygorii Skovoroda State Pedagogical University»
5, Chaykovskogo st., Pereiaslav-Khmelnyskyi, Kyiv region, 08401, Ukraine
e-mail: tirbakh.lesia@gmail.com

УДК 364.2

DOI: 10.5281/zenodo.1219814

**ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
РІВНЯ ЖИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В УКРАЇНІ**

**Гордей О.Д.
Пацай Б.Д.**

Предмет дослідження. Сукупність взаємозалежностей між різними елементами соціально-економічної системи країни з метою визначення пріоритетних напрямів фінансового забезпечення рівня життя населення.

Мета роботи – обґрунтувати та визначити основні пріоритетні напрями фінансового забезпечення рівня життя населення за допомогою виявлення основних показників соціально-економічного розвитку суспільства та їх швидкості зміни при циклічному розвитку економіки.

Методи та методологія дослідження. Під час дослідження використовувалися еволюційний (вивчення основних показників, які максимально точно характеризують не тільки рівень життя населення, але й швидкість їх зміни в процесі еволюційного розвитку економіки) і системний (під час визначення ознак безперервності та адаптивності в процесі дослідження одного об'єкта) підходи, а також основні прийоми візуалізації і типологізації основних результатів дослідження. Використано пакети програм обробки аналітичних даних MS Excel, MS Visio.

Результати роботи. Циклічність розвитку соціально-економічної системи України, а також критичні негативні прояви циклів, що характеризують економічний спад, актуалізували необхідність знаходження пріоритетних напрямів фінансового забезпечення рівня життя населення з метою його підвищення. Від вирішення цих завдань певною мірою залежить спрямованість і темпи подальших перетворень у країні, а також економічна стабільність у суспільстві. Знаходження оптимального механізму фінансового забезпечення високого рівня життя населення вимагає чітко визначеної фінансової політики, виробленої державою, в основі якої була б людина, її рівень життя, фізичне і соціальне здоров'я. Саме тому, будь-які перетворення, які так чи інакше можуть спричинити зміну рівня життя потребують системного та безперервного процесу оцінювання їх впливу, з метою мінімізації негативних впливів або максимізації позитивного ефекту на рівень життя населення.

Галузь застосування результатів. Результати дослідження можуть бути використані в таких галузях наукових знань як фінанси, гроші та кредит, соціологія, галузь соціальної сфери, що дозволяє виявити пріоритетні напрями фінансового забезпечення рівня життя населення з метою його підвищення в Україні.

Висновки. Зміна у соціальній і економічній сферах супроводжується різким посиленням диференціації населення за основними соціально-економічними характеристиками: оплатою праці, забезпеченістю житлом, наявністю власного майна, грошовими заощадженнями. Стратегічно важливо передбачити у фінансовій політиці держави збільшення дохідної частини бюджету домогосподарств в цілому, так і окремо кожного його члена. Отже, пріоритетними для країни будуть напрями фінансового забезпечення рівня життя населення, які забезпечують покращення значень основних показників, таких як: ВВП, розрахований на душу населення, середня заробітна плата, середньодушові доходи, індекс споживчих цін, середня пенсія, відсоток населення із доходами, нижче прожиткового мінімуму, сукупні доходи домогосподарств через можливість забезпечення зворотного зв'язку в соціально-економічній системі (нівелювати ризики фінансових втрат населення при дії негативних чинників та підвищувати рівень життя відповідно до умов соціально-економічного розвитку країни), тобто забезпечити адаптивність даної системи до зовнішнього середовища.

Ключові слова: фінансова рівновага, ризики фінансових втрат, фінансове забезпечення, соціально-економічна система, стратегія, системний підхід, рівень життя населення.